

voortgang meestal slechts schijnvoortgang was. Een soort compromis vond men in Tanzania, een land dat Kuitenbrouwer ironisch aanduidt als een 'developers darling'. Zoals bepaalde westerse bevolkingsgroepen in een wat verder verleden in de ban zijn geweest van het 'pure' China (het verschijnsel 'Chinoiserie'), zo maakte Nederland een aanval van 'Tanzanitis' door. Op president Nyerere projecteerde Nederland massaal zijn hoop en verwachting. Dat veel van diens ideeën in de praktijk niet werkten was een constatering die, niet politiek correct zijnde, slechts moeizaam veld kon winnen.

In een land dat van top tot teen, in de meerderheid van zijn burgers, doortrokken is van de neiging de andere mens dan wel het andere volk de morele maat te nemen, kon 'de ontdekking van de derde wereld' bezwaarlijk een onbevange ervaring worden. De afrekening met het eigen koloniale verleden kreeg de vorm die ook de verwerking van de tweede wereldoorlog had gekregen: door een zeer scherp onderscheid te maken tussen goed en fout — en zich met klem van alles wat fout was te distantiëren — kon de kritische gemeente zichzelf in de riante positie van het zuivere geweten manoeuvreren. Het goed/fout-schema bleek op den duur onhoudbaar. De derde wereld verdween als monolithische gedachtenconstructie zodra de Koude Oorlog aan scherpte verloor. Derde-wereldlanden toonden zich voortaan in allerlei hoedanigheden en kwaliteiten. Voor zover de sociaal-economische toestand in dat deel van de wereld na de teloorgang van de oost-west-dichotomie de bevestiging van een theorie opleverde, was dat eerderde liberale dan de reformistisch-socialistische leer, laat staan de links-radicalen. Links is verslagen, rechts heeft tot op zekere hoogte gelijk gekregen. Een grafdelver van het linkse 'tiers-mondisme' als Hans Achterhuis citeerde in 1988 Thoreau: 'Niets ruikt zo afschuwelijk als bedorven goedheid'.

En die zat. Maar deugden al die 'Tanzanitis'-achtige bewegingen en stromingen dan helemaal niet? Kuitenbrouwer maakt zich gelukkig niet op een te goedkope manier vrolijk over de soms — op het eerste gezicht — toch wel lichtelijk belachelijke modes die hij beschrijft. Tussen zijn regels door schemert respect voor eerlijke verontwaardiging over vermeend onrecht. Juist die nuance maakt zijn studie tot meer dan het verslag van een déconfiture.

Doeko Bosscher

C. D. Barkman, *Bestemming Jakarta. Het herstel der Nederlands-Indonesische betrekkingen* (Amsterdam: Van Soeren en Co, 1993, 104 blz., ISBN 90 6881 031 6).

Door de nationalisatie van Nederlandse bedrijven, het verbreken van de diplomatieke betrekkingen en de Nieuw-Guineakwestie was de relatie tussen Indonesië en Nederland koel en afwachtend geworden. Nederland liet zich daarbij vooral leiden door gekwetste trots. De Nederlandse regering koos echter snel eieren voor haar geld toen de Verenigde Staten weigerden haar te steunen bij de onenigheid rond Nieuw-Guinea. Bij de regeling van dit conflict was afgesproken dat de diplomatieke betrekkingen hersteld zouden worden; Barkman werd de eerste zaakgelastigde, met persoonlijke instructie van Luns om de Amerikaanse ambassadeur als laatste een bezoek te brengen (8).

Tussen mei 1963 en november 1964 spande Barkman zich in om het wantrouwen tussen beide landen te verminderen. Dit boek is een persoonlijk verslag van deze periode, vooral gebaseerd op persoonlijke correspondentie en de archieven van het ministerie van buitenlandse zaken. 'Veel van wat hier wordt verteld is 'sfeer' (6). Met een kleine staf gehuisvest in één kamer van Hotel Indonesia wordt de zaakgelastigde al snel overstelpt met werk. Maar zowel het eerste

contact met de Indonesische minister van buitenlandse zaken Subandrio als de eerste ontmoeting met president Sukarno verloopt voorspoedig. Subandrio voorspelt dat Barkman weinig problemen zal hebben bij zijn werk zolang hij voorzichtig te werk gaat en niet te hard van stapel loopt. Het was Barkman al snel duidelijk dat zijn werk een stuk makkelijker zou worden als hij Sukarno een staatsbezoek aan Nederland in het vooruitzicht zou kunnen stellen. De Nederlandse regering is hier echter nog niet aan toe. De betrekkingen raken in een impasse als Indonesië zijn discriminerende bepalingen ten aanzien van de Nederlandse handel opheft en Nederland daar slechts zeer geringe kredietfaciliteiten tegenover stelt. Vooral het ministerie van financiën stelt zich halsstarrig op. Een ontmoeting tussen Luns en Subandrio in New York in september 1963 moet de zaken weer vlot trekken. Luns doet bij die gelegenheid onder strikte geheimhouding de toezegging dat Sukarno welkom is als de zaken die Nederland geregeld wil zien, met name de schuldenkwesitie, tot een bevredigend einde zijn gebracht. In juli 1964 bezoekt Luns Indonesië. 'Elk gezelschap waar hij optrad wist onze minister op de hem eigen meesterlijke wijze te bespelen', aldus Barkman (90). In een gezamenlijk communiqué wordt uiting gegeven aan het herstel der goede betrekkingen.

Barkman komt in zijn boek naar voren als een aimabele diplomaat, die steeds met de nodige tact weet te reageren op de Indonesische gevoeligheden. Hij had meer problemen met de lange tenen in Den Haag, waar men niet zo snel over het recente verleden heen kon stappen: 'Het grootse genereuze gebaar en de nodige durf ontbraken maar al te vaak' (96). Dit vlot geschreven boek vol met aardige anekdotes zoals over een groep Nederlandse studenten die Indonesië bezochten onder leiding van ene J. N. Scholten, die onverstandige uitspraken deed (namelijk dat een volksraadpleging in Nieuw-Guinea op dat ogenblik niet belangrijk was) (32), is als verslag uit de eerste hand een welkome aanvulling op de bestaande literatuur over de verhouding tussen Nederland en Indonesië.

Henry Hermsen

Den Haag versus Staats-Brabant: IJzeren vuist of fluwelen handschoen?

G. DE BRUIN

De relatie tussen Den Haag en Staats-Brabant heeft tot nu toe weinig pennen in beweging gezet¹. Noch vanuit Den Haag, noch vanuit Noord-Brabant is er veel aandacht aan geschonken. Het aantal historici dat zich diepgaand met de ontwikkeling van het staatsbestel in de Republiek heeft beziggehouden valt op de vingers van twee handen te tellen. Het Hollandocentrisme viert daarbij hoogtij; de blik reikt doorgaans niet verder dan de Moerdijk. Van Brabantse kant is evenmin veel interesse voor het onderwerp aan de dag gelegd. Nu valt dat ook wel te begrijpen. De zwartste bladzijden uit de geschiedenis van het trotse hertogdom zijn bij voorkeur stilzwijgend overgeslagen. Slechts in het kader van de strijd om politieke en religieuze emancipatie in de jaren 1880 tot 1950 heeft de Staatse periode van Noord-Brabant enige aandacht gekregen. De strekking van de beschouwingen was zonder uitzondering finalistisch en de toon bitter, verongelijkt en negatief². Het noordelijk gedeelte van Brabant, notabene het centrum van de Bourgondisch-Habsburgse Nederlanden en het brandpunt van de Opstand, was vooral door Hollands toedoen een minne behandeling ten deel gevallen en onbarmhartig geëxploiteerd.

Deze inktzwarte kijk was op elk terrein van toepassing. In politiek opzicht was Staats-Brabant bejegend als een wingewest en geringelood vanuit Den Haag door de Staten-Generaal en de Raad van State namens de zeven veelkoppige monsters die zij representeerden. Grote stukken van Gelderland, Overijssel en Groningen die Maurits in de jaren 1590 aan de klauwen van de Spaanse dwingeland had ontrukkt waren zomaar toegelaten tot de Nederlandse tuin; Brabant alleen was bij alle pogingen om als achtste provincie in de Republiek te worden opgenomen keer op keer door Holland de voet dwarsgezet. In fiscaal opzicht was Staats-Brabant tot het bot toe afgekloven. Het gebied had geen enkel verzet kunnen bieden tegen de loodzware belastingdruk die Den Haag eenzijdig had opgelegd. Alle jammerklachten over de armoede en de oorlogslast waren schouderophalend genegeerd. De landgewesten hadden bovendien door hun soevereine positie grote nalatigheid kunnen betrachten bij de betaling van hun quote; de Staten-Generaal hadden alle belastingen in Staats-Brabant echter tot de laatste cent opgehaald. In economisch opzicht was Staats-Brabant als een kolonie leeggezogen. Door de loodzware belastingdruk, door de prohibitieve hoogte van de konvoeien en licenten en door de wurgende protectionistische politiek van het dominante Holland had de verpaupering in het eens zo welvarende gebied toegeslagen. In godsdienstig opzicht was Staats-Brabant het slachtoffer van anti-papisme geworden. Gekneveld door de Haagse meesters en een kleine calvinistische bovenlaag en met

1 Dit is de enigszins gewijzigde tekst van een voordracht die op 7 juni 1996 tijdens het colloquium 'Tussen Brussel en Den Haag' in het Rijksarchief in Noord-Brabant is gehouden.

2 Een handzaam historiografisch overzicht verschaft A. C. M. Kappelhof, *De belastingheffing in de meijerij van Den Bosch gedurende de generaliteitsperiode (1648-1730)* (Tilburg, 1986) 11-29.